
Arany Krisztina

A levéltári hungarikakutatás helyzete, feladatai és lehetőségei a Magyar Nemzeti Levéltárban

Bevezető

Közismert tény, hogy a magyar történelem írásos forrásainak túlnyomó része elpusztult az elmúlt évszázadok során, jelentős mértékben behatárolva a történeti kutatások és végső soron múltunk megismerésének lehetőségeit. Ennek tudatában nem meglepő, hogy a modern kori magyar tudományos intézményrendszer és a magyar állam tudatosan törekedett arra, hogy ezt a hiányt lehetőség szerint pótolja. A szerencsésebb sorsú külföldi közgyűjteményekben őrzött magyar vonatkozású iratanyagok feltárása már a 19. században megkezdődött a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete és a Magyar Történelmi Társulat kezdeményezésének köszönhetően. Ennek az eleinte eseti, később hatékonyabban koordinált iratmásolat-gyűjtésnek köszönhetően számos forráskiadvány jelent meg és a másolati gyűjtemények kéziratban megtalálhatóak az MTA Kézirattárában.¹

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) hungarika tevékenysége annak jogelődje, a Magyar Országos Levéltár és a megyei levéltárak révén több mint fél évszázadra nyúlik vissza. A változó jogszabályi, szervezeti és infrastrukturális környezetben végzett munka eredményeként az MNL OL jelenleg egy heterogén összetételű és keletkezésű, megközelítőleg 8 millió felvételt tartalmazó mikrofilmtári hungarika másolati gyűjteménnyel és folyamatosan gyarapodó, elsősorban digitális másolati állománnyal rendelkezik.² Ezzel párhuzamosan a 2012 előtt önállóan működő megyei levéltárak is kiemelkedő, szervezett és hosszú távú hungarika feltárási és gyűjtési tevékenységet végeztek, számos esetben a határ menti együttműködések és partnerség keretei között, a regionális adottságok és lehetőségek felhasználásával.³

---

¹ Óváry Lipót: Előszó. A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai. Első-harmadik füzet. Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága, Bp., 1890–1901.; A hungarikakutatás történetére részletesen ld. Kollega, 1992.

² A hungarikakutatás történetére részletesen ld. Kollega, 1992; Viszket–Zentai, 2005.

³ A Magyar Levéltárosok Egyesülete két konferenciája: Kaposvár–Budapest 2003 kiadványa, II. rész, Szakmai nap a Balassi Bálint Intézetben. Szerk. Böör László. Bp., 2003. 205–253.

A levéltári hungarika jogszabályi környezete

A hungarika fogalma

Mit nevezünk külföldön őrzött magyar vonatkozású levéltári anyagnak, – az egyszerűség kedvéért – levéltári hungarikának, vagy csak egyszerűen hungarikának? A 205/1971. számú MM-MTA⁴ utasítás értelmében a fogalom magában foglalja a mindenkori Magyarország lakosságára, területére, más államokkal való kapcsolatára vonatkozó, történeti értékkel bíró írott forrásokat, valamint a külföldön élő magyar személyek és magyar közösségek életét, történetét dokumentáló iratanyagokat is.

Ez a megengedő, tág hungarika fogalom elméleti síkon számos kérdést vetett fel az elmúlt évtizedekben. A tág, földrajzi és nemzetiségi alapon megalkotott definíció egyes esetekben valóban megtévesztő lehet, ahogyan erre Borsa Iván 1986-ban a Levéltári Szemlében megjelent tanulmányában rámutatott.⁵ Gyakorlati szempontból már az 1960-as években felmerült az igény a tágan értelmezhető levéltári hungarika rendszerén belül egy prioritási sorrend felállítására annak érdekében, hogy a feltárás és gyűjtés hatékonyságát növelni lehessen. Ennek érdekében a hungarika lelőhelyeket csoportosították és rangsorolták egyrészt általában a földrajzi, másrészt az írott történeti források szempontjából prioritásként kezelt régiók figyelembe vételével. Ennek megfelelően a történelmi Magyarország területén lévő utódállamok, a vele huzamosabb ideig közvetlen és rendszeres kapcsolatban álló, történelmére jelentős befolyást gyakorló államok,⁶ végül pedig az egyéb földrajzi régiók kerültek egy-egy csoportba.

A besorolás alapján tehát kiemelt jelentőségű és így prioritást élvez a Kárpát-medence államaiban őrzött, 1918 előtt keletkezett iratanyagok megismerése, feltárása, – lehetőség szerint – másolatban történő gyűjtése.⁷ Ugyanakkor éppen ebben a régióban a dokumentumok biztonságos őrzése, rendezettsége és kutathatósága nem mindig megoldható/megoldott, ami a feltárás nehézségét és fontosságát növeli. Tökéletes megoldás a feltárandó régiók, államok, intézménytípusok felosztására feltehetőleg nem létezik, ugyanakkor ezt a csoportba sorolást egyes esetekben, például a Vatikán, illetve egyes csehországi családi levéltárak stb. kapcsán joggal érte kritika az elmúlt időszakban.⁸

Az elmúlt évtizedben előtérbe került a magyar vonatkozású külföldön őrzött iratok közül a magyar diaszpórák iratainak gyűjtése is, amely korábban nem kapott túl nagy figyelmet. A megnövekedett érdeklődés egyrészt a rájuk irányuló fokozott

---

⁴ A művelődésügyi miniszter és a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárának együttes utasítása.

⁵ Borsa, 1986; Fazekas, 2013

⁶ Sz. Simon, 2013; Fazekas, 2013; Varga, 2003

⁷ Komjáthy, 1965; MNL OL, Hungarika stratégia, 2015. január 28.

⁸ Fazekas, 2013: 8.

kutatói és állami intézményi érdeklődésnek köszönhető, másrészt a 2000-es évek során világossá vált, hogy eltűnőben van az a nemzedék, amely még őrzi az emigrációs iratokat, illetve tudomással bír hollétükről. Sok esetben a dokumentumokra vonatkozó információk, vagy éppen a magyar nyelvismeret hiánya okozza, hogy az iratanyagok valós értékét felmérni sem tudják helyben, pedig ezek a megőrzött iratanyagok a 19. század második felétől külföldre került magyar közösségek sorsát, mindennapjait dokumentálják. A tapasztalatok azt is mutatják, hogy ezek az emigrációs hagyatékok nemcsak a kivándorlás és a külföldi mindennapok emlékét őrzik, hanem számos esetben az emigrációban élők anyagában egyéb jelentős történeti értékkel rendelkező iratok is előfordulnak, köztük család- és társadalomtörténeti szempontból értékes magániratok (történelmi családok iratai, naplók, memoárok, oklevelek, címereslevelek).

A levéltári hungarika feladatok jogszabályi környezete

A levéltári hungarikával kapcsolatos feladatokat jelenleg az 1995. évi LXVI. törvény (Ltv.) 17. § (2) d) pontja, valamint a 1107/2018. (III. 19) sz. Kormányhatározat szabályozza. Ennek értelmében a Magyar Nemzeti Levéltár törvény által előírt kötelessége a külföldön, köz- és magángyűjteményekben őrzött magyar vonatkozású levéltári anyagok feltárása, nyilvántartása, indokolt esetben másolatban, illetve eredetiben történő gyűjtése. A törvény értelmében a Magyar Nemzeti Levéltár

- feltárja,
- nyilvántartja és
- gyűjti (másolatban beszerzi vagy megvásárolja) a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyagot.

Az iratgyűjtés feladatát a levéltári gyűjtőköri munkát szabályozó 27/2015 (V. 27) EMMI rendelet pontosítja az alábbiak szerint:⁹

14. § „A levéltár az őrzésében lévő levéltári anyag forrásértékének gazdagítása céljából

- a maradandó értékű magániratot
- megvásárolhatja,
- ajándékként elfogadhatja,
- ingyenes letétként megőrizheti,
- más, a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény szerinti közgyűjteménytől (a továbbiakban: közgyűjtemény) átveheti a gyűjtőköréhez igazodóan, valamint

⁹ 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet A közlevéltárak és a nyilvános magánlevéltárak tevékenységével összefüggő szakmai követelményekről.

- a más tulajdonában vagy birtokában őrzött levéltári anyagról tartós levéltári megőrzést lehetővé tevő technikával másolatot készíttethet, és azt állományába veheti.” A 27/2015 (V. 27) EMMI rendelet szintén rendelkezik az MNL hungarika feladatköréről, bár az Állományvédelem (15. pont) alá sorolja azt:
- „23. § (4) Az MNL a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyag feltárásával, nyilvántartásával és gyűjtésével kapcsolatosan az Ltv.-ben meghatározott feladatait belső szabályzatában foglaltak szerint végzi.”

A hatályos törvényi szabályozás figyelembevételével 2015-ben hungarika stratégia készült az MNL-ben.¹⁰

Az MNL Hungarika munkacsoportjának felállítása

A fenti törvényi szabályozás értelmében a hungarika feladatkör komplex, amelynek egyes részfeladatai a 2012-ben létrejött MNL teljes szervezeti struktúráját, annak tagintézményeit is érintik.

Ennek megfelelően a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársai részvételével 2015-ben munkacsoport alakult az MNL hungarikagyűjtéssel kapcsolatos, szertágazó tevékenységének összehangolására és a feltárási lehetőségek hatékonyabb kihasználására. A 2015 augusztusában működni kezdett hungarika munkacsoport jelenleg kis létszámú, a folyamatban lévő projektek résztvevői alkotják, de reményeink szerint dinamikusan bővülni fog az MNL tagintézményeiben dolgozó olyan munkatársakkal, akik jelenleg is végeznek, illetve a közeljövőben terveznek hungarika feltárásokat vagy konkrét javaslatok, ötleteik vannak új projektek elindítására.

2017 decemberében az Országos Levéltárban megrendezett *V. Aktakaland blogtalálkozó* ugyan elsősorban a kutatók tájékoztatását szolgálta, ugyanakkor hosszú idő után először adott lehetőséget arra, hogy az MNL tagintézményeinek hungarika feladatokat végző munkatársai átfogóan tájékozódjanak a folyamatban lévő feltárási és gyűjtési projektekről. (Korábban részeredmények bemutatására nyílt lehetőség egy-egy rendezvény keretein belül.)¹¹ A blogtalálkozó nem titkolt célja volt az együttgondolkodás és együttműködés megalapozása és a munkacsoport létszámának bő-

---

¹⁰ A Magyar Nemzeti Levéltár hungarika stratégiája.

¹¹ Ilyen volt 2015. november 28-án az MNL OL szervezésében megvalósuló őszi Levéltári Éjszaka, amelyen egy előadás a tengerentúli hungarika mentésről számolt be (Kovács Eleonóra: Emigráns iratok gyűjtésének tapasztalatai. A Szathmáry-hagyaték); 2016. május 5–6. MNL VeML szervezésében Hagyatékok feldolgozásának interdiszciplináris tanulságai című konferencián a Hagyaték-mentés-gyűjtés: emigráns magyarok iratainak gyűjtési tapasztalatai az MNL OL-ban. Az elhangzott előadás elérhető a videotorium linken: <https://videotorium.hu/hu/recordings/13274/1nap-harmadik-ules-kovacs-eleonora>. (Utolsó megtekintés: 2019. április 8.) 2016. december 5-én az MNL OL-ban „Bővülő történelem – emigráns iratok gyűjtése a Mikes Kelemen-program keretében” több előadás.

vítése.¹² Ez utóbbi továbbra is feladatként jelentkezik. Érdemi munkaszervezésre és koordinálásra, a régiós csoportok felállítására, a munkacsoportban szívesen részt vevő csoporttagok és vezetők „megtalálására”, az ehhez szükséges személyes egyeztetésekre jelenleg humán erőforrás hiányában nincsen lehetőség, tekintettel arra, hogy jelenleg az MNL még nem rendelkezik teljes munkakörben hungarika feladatokat ellátó munkatárssal.

Amennyiben teljes körű munkacsoport felállítására lehetőség lesz, a jelenlegi tervek szerint szerkezete leképezné a hungarika feltárás prioritásaiban megfogalmazott régiókat, s ennek értelmében a három fő kategóriát lefedő további almunkacsoportokra oszlana majd.

I. Tervezett Hungarika régiós csoportok

KATEGÓRIA	RÉGIÓ/MUNKACSOPORT	ORSZÁG
I.	Szlovákia	Szlovákia
	Erdély, Partium, Kárpátalja	Románia, Ukrajna
	Horvátország, Szerbia, Szlovénia	Horvátország, Szerbia, Montenegró, Szlovénia
II.	Ausztria	Ausztria
	Oroszország	Oroszország
	Törökország	Törökország
	Itália	Vatikán, Olaszország
III.	Közép-Európa	Németország, Csehország, Lengyelország
	Európa	Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Svájc, Észtország, Finnország, Norvégia, Dánia, Svédország, Bulgária, Görögország, Spanyolország, Portugália
	Tengerentúli magyar diaszpórák	Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Argentína, Brazília, Mexikó, Venezuela, Ausztrália, Izrael stb.

A felállítandó almunkacsoportok működésének feltétele a munkacsoport tevékenységének szervezése, a rendszeres kapcsolattartás biztosítása, egy közös platform (például egy honlap oldal) működtetése, a tartalomszolgáltatás rendszerességének biztosítása. Emellett érdemes figyelembe venni azt is, hogy az érdemi feltáró, gyűjtő és az ezzel kapcsolatos utómunkálatok (a másolati iratanyag állományba vétele, jegyzékelése, kutathatóvá és elérhetővé tétele) elvégzése nemcsak további humán

¹² A rendezvényen elhangzott előadások anyaga elérhető <https://aktakaland.wordpress.com/2017/11/17/5-blogtalalkozo-hungarika/> oldalon lévő videotorium linkeken. (Utolsó megtekintés: 2019. április 8.)

erőforrás szükséglet függvénye, mivel az érdemi hungarika feltáró projektek megvalósításához dologi költségkeret is szükséges.

Hungarika nyilvántartás

Kiemelt feladat a hungarika nyilvántartás teljes körű létrehozása és annak folyamatos aktualizálása. Ez elengedhetetlen feltétele a jövőbeli hungarika iratfeltárások és a hungarika gyűjtés hatékony megszervezésének, amit az intézmény csak jól működő hungarika nyilvántartás alapján tud végezni.

A teljes körű hungarika nyilvántartást szűkebb értelemben véve az MNL állományában lévő hungarika iratmásolatok (az MNL OL Másolatok gyűjteménye, valamint az MNL tagintézményeinek másolati gyűjteményei), a hungarika jelentések és a feltárt, de az MNL által másolatban nem őrzött magyar vonatkozású levéltári iratokat nyilvántartó hungarika kataszter együttesen képezik.

Az MNL Országos Levéltárában a megváltozott intézményi struktúrában a Mikrofilm-tár és ezzel a Mikrofilm-tár 12%-át kitevő Hungarika gyűjtemény kezelését a Reprográfiai Osztálytól a Magánlevéltárak és gyűjtemények főosztálya vette át 2013-ban.¹³ Annak érdekében, hogy áttekintést kapjon a korábbi hungarika feltárások eredményeivel és a hungarika másolati anyag tartalmával kapcsolatban, a főosztály 2014-ben általános revíziót végzett a Mikrofilm-tárban, amelynek neve ezzel egyidejűleg „Másolatok gyűjteménye” névre változott, mivel az MNL OL egyéb másolati gyűjteményei is itt nyertek elhelyezést.

Az MNL Levéltári Nyilvántartó Rendszere (scopeArchiv) lehetőséget nyújt egy könnyen kezelhető, az MNL egyéb nyilvántartásaival kompatibilis, komplex hungarika nyilvántartás kialakítására. A működőképes nyilvántartás megteremtésének első lépéseként 2013 és 2015 között az MNL OL Magángyűjtemények Főosztálya két új űrlapot hozott létre a scopeArchiv-on belül: a hungarika kataszter (HK) és a hungarika jelentés (HJ) űrlapokat.¹⁴

A HK és HJ űrlapok nagyban megkönnyítik a folyamatban lévő feltárások eredményeinek nyilvántartását. A hungarika feltáró utak jelentéseinek állományba vétele korábban nem történt meg, ezért a másolati gyűjteményen belül 2013–2018 között megtörtént a Hungarika jelentés gyűjtemény részben utólagos állományba vétele és érdemi feldolgozása. A gyűjteményen belül két nagyobb levéltári egységet alakítottunk ki: a Lezárt gyűjtemény (X 10810) az 1957 és 1991 között, központilag koordinált hungarika feltáró utakról szóló jelentéseket tartalmazza, míg a HJ sorozat (X 10811)

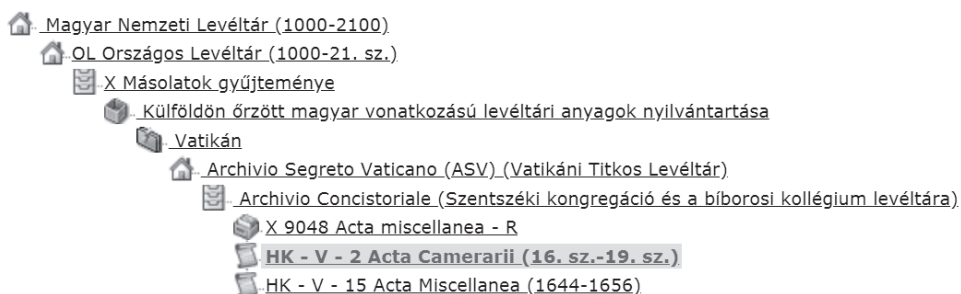
---

¹³ Laczlavik György: A hungarika-nyilvántartás feladatai és az MNL megújított gyakorlata, előadás. MLE Vándorgyűlés, Esztergom, 2013.

¹⁴ Bakó Zsigmond: Hogyan kutassunk hungarikát a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában. Előadás. V. Aktakaland Blogtalálkozó, MNL, 2017. november 17. <http://videotorium.hu/hu/recordings/19260> (Utolsó megtekintés: 2019. április 15.)

a 2002 óta, elsősorban egyéni kutatási pályázatok (Klebelsberg Kuno Ösztöndíj és NKA Ithaka pályázatok) eredményeként a levéltárnak megküldött hungarika jelentéseket tartalmazza. A feldolgozás és közzététel eredményeként jelenleg az MNL online iratkeresőjében (scopeArchiv) elérhetőek a hungarika jelentések adatai.

1. X 10811 helye a levéltári struktúrába

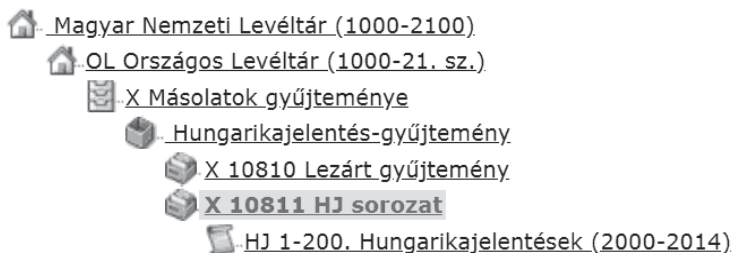

Az MNL OL Másolatok gyűjteményében (X szekció) található a hungarika másolatok gyűjteménye a „Külföldön őrzött magyar vonatkozású levéltári anyagok nyilvántartása” megnevezésű leírási egység alatt (benne a külföldi iratfeltárások, kétoldalú mikrofilmcserek eredményeként keletkezett iratmásolatok és azok papírnagyításai, és a keletkezésükre, valamint a hungarika feltárásokra vonatkozó információkat tartalmazó Hungarikajelentés-gyűjtemény). A másolatokat a gyűjtemény keletkezésének idejétől őrzési helyük szerint tartották nyilván, vagyis ország–levéltári intézmény–fond struktúrában.

A másolatban őrzött iratok adatai mellé kerülnek, azokat kiegészítve a hungarika nyilvántartás (kataszter) második pillérét alkotó HK (Hungarika kataszter) leírási egységek, az eredeti őrzési hely pontos megjelölésével a másolatok tektonikájának megfelelően. A HK bejegyzések az eredeti iratokra vonatkozó adatokon túl tartalmazhatnak a levéltárak anyagáról a kutatók által készített segédleteket, jegyzékeket. A Hungarika kataszter megtervezését követően a kataszterépítés tesztelését a Hungarikajelentés gyűjtemény feldolgozásával végeztük el, részben tapasztalatszerzés céljából, részben mert a jóval terjedelmesebb, mikrofilmtári másolati gyűjtemény feldolgozásához szükséges humán erőforrással nem rendelkezünk/rendelkezünk. Így jelenleg az X 10811 törzsszám alatt őrzött leírási egységekre és a 2015–2019 között az MNL OL levéltári koordinációjával zajló, a tengerentúli magyar diaszpóra közösségek körében folytatott iratanyaggyűjtést célzó Mikes Program keretében feltárt hungarika anyagokra vonatkozó metaadatok betöltése zajlik, eddig összesen 404 HK bejegyzés készült el.¹⁵

¹⁵ A Mikes programmal kapcsolatban ld. Arany, 2017.

2. A HK bejegyzések és a hungarika másolati anyag elhelyezkedése a levéltári struktúrában

Az MNL OL mikrofilmtári másolati gyűjtemény revíziója is szükségessé vált. A Magánlevéltárak és gyűjtemények főosztálya 2016-ban kezdte meg az Országos Levéltár másolati gyűjteményeinek feltárását, a meglévő jegyzékek revízióját és a gyűjtemény adattartalmának feldolgozását. Első lépésként a Mikrofilmtári hungarika gyűjtemény jelentős részét kitevő szlovákiai másolati anyag jegyzékeinek és mikrofilmmásolatainak összevetése kezdődött meg. A revízió eredményeként megállapítható volt, hogy a jegyzékek rendkívül pontatlanok, tételes ellenőrzésük elengedhetetlen. Emellett egyéb, folyamatban lévő projektekhez kapcsolódva a Mohács előtti iratmásolatok revíziója is megkezdődött, első lépésként a Mohács előtti másolati gyűjtemény (Diplomatikai Fényképtár = DF) és a mikrofilmmásolaton őrzött mintegy 3 millió felvételt számláló Mohács előtti iratanyag összevetése folyik a tekercsek digitalizálásával párhuzamosan.

Tekintettel arra, hogy az Ltv. az MNL feladatkörébe sorolja az országos levéltári hungarika nyilvántartás létrehozását és működtetését, további fontos feladat lenne a magyarországi, hungarika másolati anyagot őrző levéltárak (egyházi levéltárak, egyetemi levéltárak stb.) hungarika állományának feltérképezése és a hungarika kataszterben történő rögzítése.

Hungarika iratfeltárás

Az iratfeltárás az első lépés mind a hungarika kataszter működtetéséhez, mind a hatékony iratmentés, a másolatban vagy eredetiben történő iratanyaggyűjtés megvalósításához. A külföldön őrzött magyar vonatkozású iratanyagok szervezett feltárása érhetően költséges és összetett feladat, amely jelentős pénzügyi és személyi feltételeket igényel. Az 1990-es évektől a levéltárakban a szervezeti és pénzügyi lehetőségek erre nem voltak elegendőek. Ennek ellenére Budapest Főváros Levéltára (BFL) részéről fontos kezdeményezés indult a 2000-es évek elején, amely elsősorban a hungarikafeltárás szempontjából prioritást élvező, a fellelhető magyar vonatkozású iratanyagok túlnyomó részét őrző szomszédos államok levéltári állományának feltérképezését és áttekintő jegyzékek készítését célozta. A tervet a Magyar Levéltárosok

Egyesülete és a Nemzeti Kulturális Alap támogatta, így az elmúlt két évtizedben a BFL kiadásában elkészült a Kárpát-medence levéltári forrásai sorozat első négy kötete.¹⁶

Az MNL is csatlakozott a szakmai kezdeményezéshez, így 2011-ben a magyar és román szakmai partnerek megállapodást kötöttek, amelynek értelmében kölcsönöségi alapon mindkét fél vállalta a megállapodásban megjelölt levéltárakban Erdélyre vonatkozó levéltári egységek feltárását és jegyzékelését. A tervezett segédletek közül eddig összesen négy kötet jelent meg, ezen belül három, a romániai levéltári anyagok feltárását tartalmazó kötet, Hargita, Maros és Máramaros megyék levéltári jegyzékeit tartalmazza.¹⁷ Utóbbi kötet bemutatója kapcsán 2015-ben került sor „Hungarica-kutatás, avagy haszontalan segédletek gyártása?” címmel konferenciára, amelyen az előadók az iratfeltárások jelentőségét és jövőbeli lehetőségeit elemezték.¹⁸

A megyei levéltárak szisztematikus hungarika feltáró tevékenységén belül kiemelt jelentőségű a Somogy Megyei Levéltár évtizedes feltáró és rendező munkája a Rijekai Állami Levéltárban. A horvát–magyar együttműködésben elvégzett rendezés és jegyzékelés eredményeként ma elérhető és kutatható a Magyar Királyi Tengerészeti Hatóság 1870–1918 közötti iratainak segédlete nyomtatva és a Fiumei és magyar–horvát tengerparti királyi kormányzó iratainak repertórium online a levéltár honlapján.¹⁹ Emellett számos más megyei levéltár is végzett és végez iratfeltárást az évtizedek alatt kialakított jó nemzetközi szakmai kapcsolatoknak köszönhetően. A fő figyelem itt is a környező utódállamokban őrzött levéltári iratanyagok feltárására összpontosul, de vannak példák portugáliai és tengerentúli, elsősorban emigrációs feltárásokra és másolatban történő gyűjtésre is.²⁰

¹⁶ Novák Veronika: A szlovákiai levéltárak magyar provenienciájú fondjai és állagai 1918-ig és 1938–1945 között 1. (A Kárpát-medence levéltári forrásai 1. Fond- és állagjegyzékek 1.) Bp., 2004.; Delehan Mihajlo–Kutassy Ilona: A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi osztályának magyar provenienciájú fondjai 1919-ig és 1938–1945 között. (A Kárpát-medence levéltári forrásai. 1. Fond- és állagjegyzékek 2.) Bp., 2009.; Fodor István–Apró Erzsébet: A vajdasági levéltárak magyar provenienciájú fondjai és állagai 1918-ig. (A Kárpát-medence levéltári forrásai 1. Fond- és állagjegyzékek 3.) Bp., 2008.; Bariska István–Dominkovits Péter–Tilcsik György: A Burgenlandban található magyar provenienciájú fondok és állagok 1921-ig. Gordana Šövegeš Lipovšek: A szlovéniai Maribor levéltárban található magyar provenienciájú fondok és állagok 1921-ig. (A Kárpát-medence levéltári forrásai 1. Fond- és állagjegyzékek 4.) Bp., 2012.

¹⁷ A sorozat romániai feltárásokat tartalmazó kötetei: Bicsok Zoltán: Hargita megye. Az 1918/1919 előtti Erdélyre vonatkozó fondok és gyűjtemények jegyzékei 9., Magyar Nemzeti Levéltár–Archivele Nationale ale Romaniei, Bp.–Bukarest, 2014.; Pál-Antal Sándor, Maros megye. Az 1918/1919 előtti Erdélyre vonatkozó fondok és gyűjtemények jegyzékei 12. Magyar Nemzeti Levéltár–Archivele Nationale ale Romaniei, Bp.–Bukarest, 2014.; Guseth, Klara–Buciuman, Ana-Maria–Varga Zsolt: Máramaros megye. Az 1918–1919 előtti Erdélyre vonatkozó fondok és gyűjtemények jegyzékei 11. Magyar Nemzeti Levéltár–Archivele Nationale ale Romaniei, Bp.–Bucuresti, 2015.

¹⁸ Hungarica-kutatás, avagy haszontalan segédletek gyártása? Konferencia és könyvbemutató. Budapest, 2015. november 11.

¹⁹ http://mnl.gov.hu/mnl/sml/fiumei_es_magyar_horvat_tengerparti_kiralyi_kormanyzo_iratainak_repertoriuma (Utolsó megtekintés: 2019. április 15.); Dr. Bősze Sándor – Prof. Goran Crnković szerk. Magyar Királyi Tengerészeti Hatóság iratai 1870–1918. Kaposvár–Rijeka, 2011.

²⁰ Garadnai–Szatucsek, 2017; Czetz–Szűts, 2018.

A nagyobb lélegzetű projektek között a teljesség igénye nélkül érdemes említeni az MNL Veszprém Megyei Levéltárának pozsonyi feltárását, az MNL Nógrád Megyei Levéltárának szlovákiai feltárásait, az MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárának évtizedes kárpátaljai és romániai iratfeltáró és digitalizáló tevékenységét, az MNL Vas Megyei Levéltára szlovéniai, valamint az MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának romániai iratfeltáró tevékenységét.²¹

Az elmúlt évtizedekben a hungarikán belül komoly figyelem irányult a Kárpát-medencei egyházi anyakönyvek feltárására, nyilvántartására és digitalizálására.²² Ezt, illetve általában a Kárpát-medence egyházi forrásait elsősorban az egyházi levéltárak végezték hosszabb távú projektek keretében.²³ Az egyetemi levéltárak feltárásai között mindenképpen említésre méltó a Szegedi Tudományegyetem Levéltára által 2014 tavaszán indított program, amelynek célja a szegedi egyetem jogelődje, a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem 1872–1919 közötti működésével kapcsolatos levéltári és könyvtári dokumentumok feltárása különféle kolozsvári, marosvásárhelyi és magyarországi gyűjteményekben.²⁴

A viszonylag kevés szisztematikus iratanyag-feltárás mellett a 2000-es éveket elsősorban a sok kis feltáró projekt jellemezte. Ezek egy részét továbbra is a levéltárak/levéltárosok végezték gyakran egyéni megkeresésekre, felajánlásokra reagálva, az intézményi humán erőforrás lehetőségek függvényében, esetenként az éves munkatervben felül tervezve, időnként szabadság terhére. A feltáró utak finanszírozása a levéltárak költségvetéséből nem megoldható, ezért pályázati források bevonására van szükség, bár az ehhez szükséges intézményi önrész (például napidíj) biztosítása is problémát okozott időnként az elmúlt években. Az NKA 2012 előtt főként az iratmentéshez szükséges előzetes feltárást célzó külföldi utakat támogatta, később feltárásra is lehetett pályázni.²⁵ Az NKA pályázatai elsősorban a közgyűjtemények

²¹ MNL-OL X 10811 - HJ-224 Boross István (VeML) 2007–2015, NKA ösztöndíjjal támogatott szlovákiai kutatása, 2007–2015; MNL-OL X 10811 - HJ-204 Tyekvicska Árpád (MNL NML) 2013. évi NKA ösztöndíjjal támogatott szlovákiai kutatása, 2013; <http://www.szabarchiv.hu/drupal/bereg-varmegye-foispanjanak-iratai-1342%E2%80%93931800>; <http://www.szabarchiv.hu/drupal/szatmar-varmegye-leveltara-fondul-%E2%80%9Eprefektura-judetului-satu-mare%E2%80%9D-1402%E2%80%93931919>. Utolsó megtekintés: 2019. április 15.

²² A 2017. január 20-án az MNL OL-ban tartott. Aktakaland 3. blogtalálkozóján Kohút Sára: A Kárpát-medencei anyakönyvi kataszter adatbázisának koncepciója címmel tartott előadást.

²³ Ld. a Turul 2012. 1. számát, Apró Erzsébet: Anyakönyvi kutatások lehetőségei a Vajdaságban. Turul, 2012. 1. sz. 11–16.; Bernád Rita Magdolna: A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár anyakönyvei. Uo. 17–22.; Botlik József: Anyakönyvi kutatások lehetőségei Kárpátalján. Uo. 23–28. Ld. még a Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani címmel megjelenő sorozatának egyes köteteit.

²⁴ MNL-OL X 10811 - HJ-271 Vajda Tamás 2016. évi KKÖ ösztöndíjjal támogatott romániai kutatása, 2016.

²⁵ A teljesség igénye nélkül: MNL-OL X 10811 - HJ-222 dr. Kollega Tarsoly István, Kovács Eleonóra (MNL OL) 2014. évi NKA (ITHAKA) ösztöndíjjal támogatott kanadai kutatása, 2014; MNL OL - X 10811 - HJ-221. Nóvé Béla, Kurecskó Mihály és Avar Anton (MNL OL) 2014. évi NKA ITHAKA ösztöndíjjal támogatott amerikai (USA) kutatása; MNL-OL X 10811 - HJ-225 Reisz T. Csaba, Kovács Eleonóra (MNL OL)

számára kínáltak finanszírozást a hungarikakutatáshoz. A '90-es évek végén a hungarikakutatás fontos része lett a Klebelsberg Kunó ösztöndíj, amelyet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának 8/1999. rendelete alapján hoztak létre.²⁶ Az MNL együttműködésre törekedve, a Klebelsberg kutatásoknak szakmai segítséget adva az új információk, kutatási eredmények integrálását segíti. Egy-egy Klebelsberg ösztöndíjas kutatás megkezdése előtt a nemzeti közgyűjtemények (a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár és az MNL) igazolást adnak ki arról, hogy az adott téma hungarikakutatás szempontjából jelentősnek számít-e. Egy-egy Klebelsberg kutatás lezárultakor az MNL megkapja az ösztöndíjat elnyert kutatók kutatási eredményeit. A beszámolási kötelezettséget előíró állami Hungarika feltárássra kiírt ösztöndíjak lebonyolítása során az MNL igyekezett az elmúlt években a levéltári feltárások és a HK építés szempontjait érvényesíteni mind az ösztöndíj kiírás, mind a beszámolók formai és tartalmi kritériumainak átalakításával, együttműködve a kiíró szervezettel.

A beszámolók hasznosulását első körben az MNL OL Hungarikajelentés-gyűjteményének feldolgozása biztosítja. Tekintettel arra, hogy az MNL a pályázatfolyamatnak is részese részben a hungarika igazolások kibocsátása, részben a pályázatok véleményezése révén, az elmúlt években lehetővé vált a pályázókkal, illetve az ösztöndíjasokkal való rendszeres kapcsolattartás és együttműködés, amely jelentős eredményként értékelhető.

A feltárások hatékonyabbá tétele a jövőben a minél szélesebb körű együttműködés függvénye. Szoros együttműködést szükséges kialakítani azokkal az intézményekkel, amelyek állandó partnerek a külföldi iratfeltárás területén. A Kárpát-medence magyar forrásainak feltárássában a határon túli magyar kutatók és egyesületek eddig is aktívan részt vettek, munkájuk nagyban hozzájárult a feltárások sikerességéhez.²⁷ Az 1926-ban kötött Badeni egyezmény értelmében felállított Bécsi Magyar Levéltári Kirendeltség, illetve a rendszerváltás után megalapított Moszkvai Magyar Kulturális, Tudományos és Tájékoztatási Központ keretén belül működő Levéltári Intézet delegátusai hivatali munkaként, a helyi adottságok függvényében szintén aktívan

2013. évi NKA (ITHAKA) ösztöndíjjal támogatott amerikai (USA) kutatása, 2013. MNL-OL X 10811 - HJ-229 Czenthe Miklós (EOL) 2013. évi NKA ösztöndíjjal támogatott szlovákiai kutatása, 2015; MNL-OL X 10811 - HJ-254 Mihalik Béla 2015. évi KKÖ ösztöndíjjal támogatott olaszországi és vatikáni kutatása, 2015.

²⁶ NKÖM 8/1999. rendelete; módosításai: 27/2007 (VI. 15.) OKM (Balassi Intézet megalakulása után) 15/2010 (XII. 14.) KIM rendelet.

²⁷ A teljesség igénye nélkül: Mezei Zsuzsanna: Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (1867–1918). Analitikus levéltár. Ministarstvo vera i prosvet Kraljevine Ugarske (1867–1918). Analitički inventar. Arhiv Vojvodine, Novi Sad, 2016–2019. (Levéltári tudományos kiadvány, Naučoinformativna sredstva o arhivskoj građi, 19/1–2.; Csatóry György: A máramarosi öt koronaváros a Rákóczi-szabadságharc idején. Iratok 1703–1711. Ungvár, 2003. Uő: Magyar katonai- és kémelhárítási iratok a Kárpátaljai Állami Levéltárban, 1938–1944. Beregszász–Ungvár, 2016.

foglalkoztak/foglalkoznak hungarika feltárásával, másolatban történő gyűjtésével.²⁸ A jelenleg folyamatban lévő, szisztematikus oroszországi hungarikafeltárások elsősorban a II. világháború idején elhurcolt magyar hadifoglyokra vonatkozó iratok feltárását tűzte ki célul. Emellett több feltárási projekt előkészítése is folyik az Orosz–Magyar Levéltári Vegyesbizottság keretei között.²⁹

A magyarországi levéltárak, elsősorban az MNL és a BFL, az elmúlt években több sikeres projektet valósítottak meg mind a bécsi levéltári delegációval, mind a 2003 óta működő moszkvai delegátusokkal együttműködésben.³⁰ Az eredmények azt mutatják, hogy a jövőben is érdemes a levéltári feltárásban minél nagyobb mértékben együttműködni. Erre az MNL felállítandó hungarika Ausztria és Oroszország munkacsoportjai megfelelő alapot nyújthatnak, ezért a levéltári delegátusok tevékenységét érdemes lenne összehangolni a munkacsoportok tevékenységével azok érdemi felállítása után. Más külföldi magyar kulturális intézetek is támogatják a székhelyükön zajló hungarika kutatásokat, különös tekintettel a Római Magyar Akadémia, a Bécsi illetve Isztambuli Magyar Történeti Intézet tevékenységére. Segítségük kiváló helyi kapcsolatrendszerüknek és helyismeretüknek köszönhetően nélkülözhetetlen ezekben a régiókban.³¹ Emellett az elmúlt években az MNL OL együttműködést alakított ki olyan akadémiai és egyetemi kutatócsoportokkal, amelyek hungarika anyagok feltárását tűzték ki célul. (pl. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vestigia kutatócsoportja).³²

²⁸ Buzási János: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs: A Birodalmi Levéltárak magyar vonatkozású iratai I.: A Birodalmi Udvari Tanács és a Birodalmi Udvari Kancellária levéltára 1. rész (Levéltári leltárak 76.) Bp., 1979.; Buzási János: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs: A Birodalmi Levéltárak magyar vonatkozású iratai I.: A Birodalmi Udvari Tanács és a Birodalmi Udvari Kancellária levéltára 2. rész (Levéltári leltárak 76.) Bp., 1979.; Buzási János: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs: A Birodalmi Levéltárak magyar vonatkozású iratai II.: Mainzi Főkancellári Levéltár (Levéltári leltárak 76.) Bp., 1979.; Fazekas István: A Haus-, Hof- und Staatsarchiv magyar vonatkozású iratai. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp., 2015. (A Országos Levéltárának kiadványai. I., Levéltári leltárak 10.)

²⁹ Szabó, 2018, Varga, 2003

³⁰ Garadnai–Szatucsek, 2017: 55.

³¹ *Relationes missionariorum de Hungaria et Transilvania (1627–1707)*, Misszionáriusok jelenései Magyarországról és Erdélyről (1627–1707), *Berichte von Missionären über Ungarn und Siebenbürgen (1627–1707)*, edidit István György Tóth, Roma–Budapest, 1994. *Hungarici monasterii ordinis Sancti Pauli primi heremiate de urbe Roma, Instrumenta et priorum registra, transcripsit et edidit Lorenz Weinrich, [a cura di] István Zombori*, Roma–Budapest, 1999. *Lettere di principi, Segreteria di Stato, Litterae principum ad papam (1518–1578)*, Fejedelmi levelek a pápának (1518–1578), transcripsit et edidit József Bessenyei, a cura e trad. di Péter Kulcsár, Gábor Nagy, Roma–Budapest 2002. Tamás Végshéó, „Catholice reformare”, Ágoston Benkovich O.S.P.P.E. missionario apostolico, vescovo di Várad (1631–1702), „Catholice reformare”, Benkovich Ágoston O.S.P.P.E. apostoli misszionárius, váradí püspök (1631–1702), Istituto delle Ricerche sulla Storia Ecclesiastica nell’Università Cattolica „P. Pázmány”, Istituto Storico „Fraknói” presso l’Accademia d’Ungheria in Roma, Budapest–Roma, 2007, (Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae, Series I: *Collectanea Vaticanae Hungariae, Classis II*, Tom. 2).

³² A Domokos György, Mátys Norbert, Armando Nuzzo által vezetett Vestigia kutatócsoport által feltárt és digitalizált olaszországi források adatbázisa elérhető a www.vestigia.hu oldalon. A feltárt

Kiemelten fontos tehát a rendszeres egyeztetés a hungarika feltárást célzó pályázatokat kiíró szervezetekkel, valamint a korábbi hungarika jelentések adattartalmának hasznosítása a pályázati folyamat során. Ennek eredményeként kerülhet sor nagyobb projektek megvalósítására. Mindehhez egy ténylegesen működő országos hatáskörű levéltári hungarika munkacsoport szükséges.

Hungarikagyűjtés

Az intézményi gyűjtőkör része a hungarika iratanyagok másolatban, illetve eredetiben történő gyűjtése. Az eredetiben gyűjtés ugyanakkor speciális terület, mivel a hungarikagyűjtés eredményeként külföldről beérkező, állományba vett anyag már nem tekinthető többé levéltári hungarikának, hiszen nem külföldi, hanem hazai közgyűjtemény őrzi a továbbiakban.

Az elmúlt évtizedek egyik legjelentősebb eredetiben történő gyűjtése külföldön a 2019-ben záruló Mikes Program keretében zajlott. A magyar diaszpórák iratainak feltárása és gyűjtése a már részletesen ismertetett pályázati alapon finanszírozott, eseti iratmentések keretében történt a 2000-es években. A szisztematikus iratfeltárás és gyűjtés 2015-ben vált lehetségessé, amikor a Magyar Nemzeti Levéltár csatlakozott a Miniszterelnökség Nemzetpolitikáért felelős Államtitkársága keretén belül működő Mikes Kelemen Programhoz, s vállalta annak levéltári koordinációját. A program olyan korábban nem létező infrastrukturális keretet biztosított, amely lehetővé tette a nagy mennyiségű és hatékony iratgyűjtést a földrajzilag távoli, nehezen elérhető tengerentúli magyar közösségek körében (USA, Kanada, Ausztrália, Dél-Amerika). A program eredményeképpen mintegy 30 ifm terjedelmű iratanyag érkezett Magyarországra és került az MNL Országos Levéltár állományába. A „Mikes” gyűjteményről elmondható, hogy a tengerentúli magyar diaszpórák történetére vonatkozó reprezentatív iratanyag, amely egyaránt dokumentálja a személyes emberi sorsokat, a kiemelkedő egyéni életutakat és az egyesületi és közösségi élet aspektusait a kivándorolt magyar közösségek körében. Emellett azt is érdemes hangsúlyozni, hogy a külföldön, elsősorban a tengerentúlon élő magyar közösségek körében felhívta a figyelmet a levéltárak társadalmi szerepére, az otthon őrzött magániratok jelentőségére és érezhetően növelte a bizalmat, az iratajándékozás presztízsét és ennek következtében az iratajándékozási kedvet is. A beérkezett iratanyag fogadása mellett a Mikes program során kapott, továbbra is külföldön őrzött hungarika iratokra vonatkozó adatok hungarika kataszter rekordként történő rögzítése is feladata volt a munkacsoportnak.

---

másolatok DLDF adatbázisba történő betöltése érdekében a kutatócsoport és az MNL OL együttműködik.

Az MNL megyei tagintézményei szintén végeznek hungarika iratanyag mentést, gyűjtést eredetiben. Ez általában eseti feladatként jelentkezik, elsősorban ajándékozás révén kerülnek az iratanyagok a levéltárak látókörébe.³³

Természetesen más magyar közgyűjtemények is folytatnak iratfeltáró és iratmentő munkát külföldön őrzött magyar vonatkozású iratanyagok kapcsán. Az elmúlt évtizedekben ezen a téren kiemelkedő eredményeket értek el az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárai, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeum. Jelentős hungarika másolati anyaggal rendelkezik a Magyar Tudományos Akadémia kézirattára és a Hadtörténeti Levéltár és Múzeum is. Ezek az intézmények általában a szakágazati profiljuknak megfelelő, a gyűjtőkörükbe illő iratanyagokat gyűjtnek.

A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy esetenként a külföldről hazahozott, szervesen összetartozó iratgyűjteményeket több közgyűjtemény és esetleg magán-személy őrzi megosztva. A nem koordinált, ad hoc, időnként párhuzamos gyűjtés sok esetben, megfelelő információk és koordináció hiányában, nehezen kutatható iratanyag-részeket, töredékeket eredményez.³⁴ Ennek a gyakorlatnak a kialakulásához maguk az iratanyag ajándékozók is hozzájárultak az évtizedek során, amikor – érthető módon személyes kötődések alapján és óvatosságból – az általuk keletkeztetett, esetenként örökölt vagy megőrzésre átvett irathagyatékokat több részletben, esetleg több közgyűjtemény őrzésére bízták.

Másolatban történő hungarika iratgyűjtés

A 2010-es évekig a hungarika másolati anyag jelentős hányada kétoldalú megállapodások, illetve mikrofilmcserek keretében került az MNL-be. A másolatban történő hungarika iratgyűjtés azonban az MNL keretében belül az elmúlt években jelentősen csökkent, tekintettel arra, hogy a nagy mennyiségű iratmásolat cserét biztosító kétoldalú megállapodások a 2000-es években kiüresedtek, források hiányában nem sikerült tartalommal megtölteni őket. A legfájóbb veszteség ebből a szempontból az, hogy a Szlovákiával kötött mikrofilmcsere 2014 óta nem működik a szlovák fél nehézségei miatt. Az utóbbi években a nagyobb levéltári egységek másolatban elsősorban a moszkvai és a bécsi levéltári delegátusok tevékenységének köszönhetően kerültek az MNL-be.³⁵ A bécsi delegáció tevékenysége az anyagi források bizonytalansága, illetve hiánya ellenére tervezett és folyamatos. 2019-ben az MNL és az Osztrák Állami Levéltár főigazgatója együttműködési megállapodást írt alá, amely kiterjed

---

³³ http://mnl.gov.hu/mnl/veml/a_martonfalvay_csalad_svajcba_kerult_irataival_gazdagodott_leveltaranunk; http://mnl.gov.hu/mnl/ol/az_mnl_szabolcs_szatmar_bereg megyei_leveltaranak_irat_ajandekozasi_osszefoglalaja, ld. még Czetz–Szűts, 2018; Laczlavik, 2016: 136.

³⁴ Kiragadott példa ilyen iratanyagra Újpeéry Elemér hagyatéka, amelynek egy része az Érdi Földrajzi Múzeum őrzésében van, míg egy másik részét a Külügyminisztérium Szakkönyvtára őrzi jelenleg.

³⁵ Laczlavik, 2016: 140.

az 1926. évi badeni egyezmény értelmében az egykori közös hivatalok – így az egykori Udvari Kamara – segédkönyveinek digitalizálására, valamint a korábban már digitalizált kötetekről készült mikrofilmfelvételek kölcsönös cseréjére is.

További feladat a kétoldalú megegyezések keretében folyó együttműködések továbbvitele, kialakítása (Szlovákia, Horvátország, Románia, stb.) a partnerekkel a szisztematikus digitalizálás/mikrofilmezés kölcsönösségi alapon történő kezdeményezése. Ezen belül továbbra is prioritást élvez az anyakönyvek gyűjtése egy Kárpát-medencei anyakönyvi kataszter létrehozása céljával.

Összegzés

2013–2018 között az MNL Országos Levéltára munkatársai újragondolták az MNL korábbi hungarika tevékenységét, és a hungarika korábban létrehozott levéltári rendjét megtartva egy olyan új, komplex nyilvántartás kialakítását kezdték meg, amely együtt kezeli a hungarika másolati anyag nyilvántartását, a feltárásokra vonatkozó dokumentációk adattartalmát és a külföldi feltárások eredményeként azonosított magyar vonatkozású iratanyagok levéltári adatait tartalmazó hungarika kataszter rendszerét. Az új nyilvántartás felhasználja azokat a levéltár-informatikai lehetőségeket, amelyeket a scopeArchiv biztosít. Ennek eredményeként a nyilvántartás egyes elemei egyidejűleg kutatói segédletként működnek a kutatók naprakész tájékoztatása érdekében. A szorosan összekapcsolódó hungarika feltárás, nyilvántartás, és gyűjtés feladatai egymásra épülnek, ezt tükrözi az online iratkeresőben kialakított hungarika nyilvántartás szerkezete is.

Az elmúlt években a hungarika feladatok keretében elkészültek a hungarika kataszter és a hungarika jelentések úrlapjai a scopeArchivon belül, és megtörtént tesztelésük is a feldolgozott hungarikajelentés-gyűjtemény adattartalmának betöltésével. A jelentős terjedelmű hungarika másolati anyag részletes feldolgozása azonban a szükséges feltételek hiányában még várat magára. E feladat elvégzése nélkül a meglévő hungarika nyilvántartás messze nem teljes.

A már az MNL állományában lévő hungarika másolatok teljes körű feldolgozása nélkülözhetetlen feltétele a jövőben a hungarika feltárások és gyűjtés hatékony koordinálásának, a feltárásokban részt vevő egyéni kutatókkal, kutatócsoportokkal történő sikeres együttműködésnek. Ugyanakkor az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az elindított levéltári hungarika kataszter, és az ennek adatstruktúráját tükröző, megújult ösztöndíj beszámoló úrlapmodulok hasznosnak bizonyultak. Ezek alkalmazása eredményeként az MNL már most is hatékonyabb véleményezőként tud fellépni a külföldi magyar vonatkozású iratanyagok feltárását célzó állami ösztöndíjpályázatok (Klebensberg Kunó Ösztöndíj, NKA Ithaka) koordinálása kapcsán. A teljes körű intézményi hungarika nyilvántartás kezelése, működtetése, esetleges iratfeltáró projektek kezdeményezése és végzése az MNL-en belül tervezett hungarika

---

munkacsoport feladata. Szintén a tervezett munkacsoport tevékenységének fontos része a hungarika kutatást végző intézményekkel, a levéltári delegációkkal, akadémiai munkacsoportokkal és egyéni kutatókkal történő együttműködés kialakítása és fenn-tartása, munkájuk támogatása annak érdekében, hogy a feltárások eredményei jól hasznosuljanak és a hungarika nyilvántartásba beépüljenek.

A magyarországi levéltári hungarikák teljes körű számbavétele és nyilvántartása ugyanakkor csak egy széles körű közgyűjteményi együttműködés megteremtésével, a közgyűjtemények adatszolgáltatásával valósítható meg. Ez a jelenlegi körülmé-nyek között egyelőre még ugyanúgy utópisztikus, mint a korábbi évtizedekben volt.

Szakirodalom

- Arany, 2017 = Arany Krisztina: Levéltári iratajándékozások a Mikes Kelemen Pro-gram keretében – a levéltári koordináció első két évének tapasztalatai. Turul, 2017. 2. sz. 104–107.
- Borsa, 1986 = Borsa Iván: A hungarikakutatás aktuális kérdései. Levéltári Szemle, 1986. 2. sz. 8–13.
- Czetz–Szűts, 2018 = Czetz Balázs–Szűts István Gergely: Hungarika kutatás és a portu-gál levéltárak. Beszámoló a 2018. június 1–17. között végzett portugáliai kutató-útról. Levéltári Szemle, 2018. 4. sz. 56–67.
- Fazekas, 2013 = Fazekas István: Mi a hungarika? A magyar vonatkozású levéltári iratok, különös tekintettel a hajdani Monarchiára. Levéltári Szemle, 2013. 3. sz. 5–14.
- Garadnai–Szatucsek, 2017 = Garadnai Zoltán–Szatucsek Zoltán: A Magyar Nemzeti Levéltár nemzetközi kapcsolatai. Levéltári Szemle, 2017. 2. sz. 53–54.
- Kollega, 2002 = Kollega Tarsoly István: Levéltári hungarika kutatás. Levéltári Szemle, 1992. 2. sz. 40–52.
- Komjáthy, 1965 = Komjáthy Miklós: A Módszertani Kollégium Hungarika Bizottsá-gáról. Levéltári Szemle, 1965. 1–2. sz. 229–234.
- Laczlavik, 2016 = Laczlavik György: Az Országos Levéltár Magánlevéltárak és Gyűjtemé-nyek főosztályának 2016. évi gyűjtőkori tevékenysége. Turul, 2016. 4. sz. 136–141.
- Szabó, 2018 = Szabó Csaba: Beszámoló az Orosz–Magyar Levéltári Vegyesbizottság munkájáról 2017–2018. – A II. világháború következtében a Szovjetunióba hurcolt magyar állampolgárok iratainak feldolgozása. Levéltári Szemle, 2018. 4. sz. 50–55.
- Sz. Simon, 2013 = Sz. Simon Éva: A Törökországban őrzött magyar vonatkozású iratok múltja, jelene és jövője. Levéltári Szemle, 2013. 3. sz. 15–23.
- Varga, 2003 = Varga Éva Mária: Hungarica kutatás az oroszországi levéltárakban. Levéltári Szemle, 2003. 4. sz. 3–18.
- Viszket–Zentai, 2005 = Viszket Zoltán–Zentai Katalin: A Hungarikakutatás és a Magyar Országos Levéltárban őrzött Hungarikajelentés-gyűjtemény. Levél-tári Szemle, 2005. 4. sz. 41–57.